

Είναι το Αναλυτικό Πρόγραμμα απλά ένα γενικόλογο πλαίσιο οδηγιών;

Σκοταράς Νίκος
Σχ. Σύμβουλος ΠΕ12,

Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα η εκπαιδευτική κοινότητα «αναταράσσεται» εξαιτίας της εξαγγελίας ότι από τη νέα σχολική χρονιά θα λειτουργήσουν νέα Αναλυτικά Προγράμματα (Α.Π) σε νέου τύπου σχολεία.

Το σκηνικό που «στήνεται», επίσης γνωστό: συνεντεύξεις υπευθύνων στην τηλεόραση, άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά, αναταραχή σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς, ημερίδες προβληματισμού κ.λπ.

Τελικά όλα καταλήγουν κάπως έτσι: Μία ομάδα «ειδικών», που ορίζεται από το Π.Ι κατόπιν εντολής του Υπουργείου, μετά από εργασία, στην καλύτερη περίπτωση, λίγων μηνών, εκπονεί βιαστικά – πρόχειρα τα σχετικά Α.Π., που αιφνιδιαστικά παρουσιάζονται συνήθως την περίοδο του καλοκαιριού.

Αυτή τη διαδικασία ξαναζούμε αυτή την περίοδο.

Η σύντομη αυτή εισήγηση έχει σκοπούς:

- να βοηθήσει στη ορθότερη μεθοδολογία εκπόνησης των Α.Π.
- να αναδείξει την συνεισφορά των Α.Π. στην πορεία για μία καλύτερη κοινωνία
- να συσχετίσει τα Α.Π. με τη διδακτική πράξη.

Ειδικότερα:

1. Θα θέσει ερωτήματα σχετικά με την επικείμενη αλλαγή των Α.Π.
2. Θα απαντήσει στο ερώτημα «Τι θέλει ένας εκπαιδευτικός να περιέχει το Α.Π. του μαθήματος που θα διδάξει, ώστε να βοηθηθεί καλύτερα στο έργο του;».
3. Πως συνδυάζεται η διδακτική πρακτική με το Α.Π.

Α. Ερωτήματα σχετικά με την επικείμενη αλλαγή των Α.Π.

Αναφέρω ορισμένα ερωτήματα:

- Ποιά είναι τα προβλήματα (λάθη, ελλείψεις κ.λπ.) των Α.Π. που ισχύουν;
- Έχει ληφθεί μέριμνα, ώστε αυτά τα προβλήματα να εξαλειφθούν από τα νέα Α.Π.;
- Τα νέα Α.Π. θα υποστηριχθούν από την εκπαιδευτική κοινότητα και την κοινωνία; Πως μπορεί να γίνει αυτό;

Ανυπαρξία επιστημονικών ερευνών των λειτουργούντων Α.Π.

Εκτιμώ ότι η εκπόνηση ενός νέου αναλυτικού προγράμματος οφείλει να ξεκινήσει χρησιμοποιώντας την εμπειρία, θετική ή αρνητική, του προϋπάρχοντος.

Αρχικά λοιπόν απαιτούνται επιστημονικά αποδεκτές έρευνες που να οδηγούν σε μελέτες, οι οποίες θα εξάγουν χρήσιμα συμπεράσματα και θα προτείνουν συγκεκριμένες λύσεις για τη βελτίωση των Α.Π.

Αυτός είναι ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος για την έναρξη της διαδικασίας εκπόνησης ενός νέου Α.Π. Ποιός μας εμποδίζει αρκετό χρόνο πριν (1-2 χρόνια) να πραγματοποιηθούν σχετικές έρευνες, οι Σχ. Σύμβουλοι μπορούν να βοηθήσουν σε αυτό, ώστε να έχουμε το στέρεο έδαφος πάνω στο οποίο θα στηρίξουμε τις αλλαγές;

Η επιστημονική αυτή διαδικασία δυστυχώς δεν εφαρμόστηκε ποτέ κατά την εκπόνηση των Α.Π. Συνήθως, όπως προαναφέρθηκε, τα Α.Π. γίνονταν σε συνθήκες εντελώς εμπειρικές, σύμφωνα δηλαδή με τις εμπειρίες των μελών των επιτροπών που εκπονούσαν τα Α.Π.

Τα μέλη των επιτροπών αυτών, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα στήριξης των επιλογών τους σε αποτελέσματα ερευνών, προσπαθούσαν με μόνο εφόδιο την εμπειρία τους, με μπαλωματικές διορθώσεις να εκπονήσουν τα Α.Π.

Θεωρώ λοιπόν ότι από την αρχή υπάρχει ένα λάθος.

Η τόσο σοβαρή, για την εκπαιδευτική κοινότητα και την κοινωνία, εκπόνηση των Α.Π. ξεκινάει από μία σαθρή βάση.

Υποστήριξη των Α.Π. από την κοινωνία

Στο σημείο αυτό πρέπει να διατυπώσουμε ένα χρήσιμο για τη συνέχεια ορισμό.

Ορισμός Α.Π

Το Α.Π είναι το συμβόλαιο της πολιτείας με τους γονείς, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, για τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα της μαθητικής ζωής και καθορίζει ουσιαστικά το όραμα για την ανάπτυξη του πολίτη και της πολιτείας (Κουτσελίνη 2008)

Τα Α.Π. εκτός από τις γνώσεις και δεξιότητες κάθε μαθήματος που αναπτύσσουν στο μαθητή κατά τη διάρκεια των σπουδών του, οφείλουν να τον βοηθήσουν να ενταχθεί ομαλά με τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις στη σύγχρονη κοινωνία.

Εδώ προκύπτει ένα επιπλέον σημαντικό ερώτημα:

Ποια πρέπει να είναι τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου πολίτη στην κοινωνία που θα ζήσει;

1. Πρέπει να έχει τα προσόντα να εργαστεί.

Άρα πρέπει να εκπαιδευτεί σε δεξιότητες της σύγχρονης εργασίας.

2. Πρέπει να ικανοποιήσει τις προσωπικές ανάγκες και αναζητήσεις, ώστε να ολοκληρωθεί ως προσωπικότητα.

Άρα πρέπει να εκπαιδευτεί ανθρωπιστικά.

3. Πρέπει να μάθει να συμβιώνει μέσα στην κοινωνία.

Άρα πρέπει να εκπαιδευτεί σε βασικές αρχές ειρηνικής συνύπαρξης (αναγνώριση του άλλου, επίλυση διαφορών κ.λπ.)

Τα παραπάνω οφείλουν να είναι προσαρμοσμένα σε κάθε κοινωνία - χώρα, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της, τα οποία αλλάζουν. Η Ελλάδα έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά διαφορετικά από την Δανία (Π.χ το θέμα της παράνομης μετανάστευσης), που πρέπει να αντιμετωπιστούν με τον καλύτερο παιδαγωγικό τρόπο από τα Α.Π.

Άρα η εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι η ίδια παντού. Δεν μπορεί να είναι παγκοσμιοποιημένη. Αυτό σημαίνει ότι είναι εξαιρετικά δύσκολη και επικίνδυνη η μεταφορά Α.Π., έστω και επιτυχημένων, από άλλα κράτη στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για το δικαίωμα στη εκπαίδευση (1999), «η παρεχόμενη εκπαίδευση οφείλει να είναι αποδεκτή από την κοινωνία μέσα στην οποία θα λειτουργήσουν τα σχολεία και τα προγράμματά τους».

Το άρθρο αυτό αναφέρεται σε μία μεγάλη αλήθεια, που όπως προανέφερα δυστυχώς δεν εφαρμόζεται στην Ελλάδα. Τα Α.Π. είναι ξεκομμένα από την κοινωνία αφού δεν υπάρχει κανένας συνδετικός ιστός.

Κανένα Α.Π. δεν καταξιώθηκε από την περισπούδαστη κατάρτισή του. Μπορεί ως Α.Π. να περιέχει μεγάλες προσδοκίες, να παρουσιάζεται άψογο βασισμένο σε παιδαγωγικές αρχές κ.λπ., αλλά μόνο η εφαρμογή του στην πράξη θα επιβεβαιώσει ή όχι την επιτυχία του. Η καταξίωσή του Α.Π. προέρχεται από την κοινωνία, που «υποδέχεται» τους αποφοίτους του, αλλά και από τον εκπαιδευτικό που το ζει καθημερινά στην τάξη.

Αν λοιπόν επιθυμούμε πραγματικά ποιοτικά Α.Π. που να είναι εφαρμόσιμα στην τάξη, πρέπει υποχρεωτικά να βρούμε τρόπους να ελέγξουμε αν είναι αποδεκτά από την κοινωνία και την εκπαιδευτική κοινότητα.

Ο θεσμός π.χ. των Πειραματικών Σχολείων, όπου τα Α.Π. θα εφαρμόζονται πειραματικά για ορισμένα χρόνια και μετά, αφού κρίνονται, θα γίνεται γενικευμένη χρήση τους, μπορεί να βοηθήσει.

Β. Τι θέλει ένας εκπαιδευτικός να περιέχει το Α.Π. του μαθήματος που θα διδάξει, ώστε να βοηθηθεί καλύτερα στο έργο του;

- Να του εξασφαλίσει με συγκεκριμένες διαδικασίες (ερωτηματολόγια, τεστ, προφορικές ερωτήσεις κ.λπ.) την αρχική διάγνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των μαθητών του.

Να μπορούσε δηλαδή να μάθαινε την ετοιμότητα, το ενδιαφέρον και το μαθησιακό προφίλ των μαθητών του.

- **ετοιμότητα** (ετοιμότητα είναι το σημείο εισόδου ενός μαθητή σε μία συγκεκριμένη έννοια ή δεξιότητα).
- **το ενδιαφέρον** (ενδιαφέρον είναι η έλξη, η περιέργεια ή ακόμη και το πάθος ενός μαθητή για ένα συγκεκριμένο θέμα ή δεξιότητα).
- **το μαθησιακό προφίλ** (μαθησιακό προφίλ είναι ο τρόπος, που ο μαθητής μαθαίνει και μπορεί να διαμορφωθεί από τον τύπο της νοημοσύνης, το φύλο, πολιτισμικό περιβάλλον κ.λ.π).

Όσο καλύτερα γνωρίζεις τις ιδιαιτερότητες των μαθητών σου, τόσο περισσότερο έχεις τις δυνατότητες να τον βοηθήσεις, λέει μία βασική παιδαγωγική αρχή.

- Να του μειώσει την ύλη, ώστε να σταματήσει να αγχώνεται και να επιλέγει με χρονική άνεση αποδοτικότερους τρόπους διδασκαλίας, ανάλογες με τις δυνατότητες των μαθητών. Να ξεφύγει δηλαδή από το «σύνδρομο της ύλης» που τον βασανίζει καθημερινά.

- Να του διατυπώσει αναλυτικότερα διαφορετικούς τρόπους διδασκαλίας κάθε ενότητας, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των μαθητών.

Οι τρόποι αυτοί να έχουν ευελιξία, ώστε να βοηθούν όλους τους μαθητές (π.χ τον χαρισματικό αλλά και τον μαθητή με δυσκολίες μάθησης).

- Η αξιολόγηση των μαθητών να μην ήταν εστιασμένη στο «θανατηφόρο» για την εκπαίδευση σχεδόν αποκλειστικό δίδυμο αποστήθιση – εξέταση, αλλά σε άλλους τρόπους λιγότερο αγχωτικούς και περισσότερο αποτελεσματικούς (π.χ εκπόνηση εργασιών κ.λπ.)

- Να μην εμφανίζεται το Α.Π. ως «οδηγός ύλης» όπως π.χ. οδηγός μαγειρικής ή οδηγός λειτουργίας μιας συσκευής και να παρέχει σχετική ελευθερία στον εκπαιδευτικό, ώστε μέσα από τις συγκεκριμένες γνώσεις του μαθήματος, να

βοηθούσε το μαθητή στην προαγωγή των ανθρωπιστικών και κοινωνικών αξιών.

- Να είναι καλά προσαρμοσμένο στα ηλικιακά χαρακτηριστικά των μαθητών, δηλαδή να μην έχει απαιτήσεις πάνω από τις δυνατότητες των μαθητών.
- να είναι αρμονικά συναρθρωμένο με το αντίστοιχο πρόγραμμα της προηγούμενης χρονιάς.

Τα Α.Π. που ισχύουν έχουν, κατά την εκτίμησή μου, το εξής βασικό πρόβλημα:

Η ύλη, που όπως αναφέρθηκε είναι υπερβολική, περιέχει συνήθως πληροφορίες και έννοιες που πρέπει να «μεταφερθούν» στον εγκέφαλο του μαθητή, που οφείλει να τις αποστηθίσει.

Η διαδικασία αυτή είναι εντελώς ξένη με τη ζωή του μαθητή. Ο μαθητής βιώνει στην πραγματική ζωή άλλης μορφής προβληματισμούς (οικονομικούς, πολιτιστικούς, κοινωνικούς κ.λπ.). Αυτός είναι ο κύριος λόγος της αποστροφής του μαθητή για το σχολείο. Δεν του δίνει κάποια διέξοδο στους προβληματισμούς του. Αντίθετα τον βάζει υποχρεωτικά σε ένα εικονικό περιβάλλον, ξέμακρο από την ζωή του, όπου το μόνο που του ζητάει είναι να αποθηκεύει καλά πληροφορίες και στις εξετάσεις να τις ξε-αποθηκεύει για να τον επιβραβεύσει.

Γ. Πως συνδυάζεται η διδακτική πρακτική με το Α.Π.

«Το μεγαλύτερο λάθος που γινόταν στη διδασκαλία κατά τους προηγούμενους αιώνες ήταν η αντιμετώπιση όλων των παιδιών ως παραλλαγών του ίδιου ατόμου. Ως αποτέλεσμα, οι εκπ/κοί θεωρούσαν, ότι ήταν λογικό να διδάσκουν στους μαθητές τα ίδια θέματα με τον ίδιο τρόπο.» Howard Gardner

Ο Gardner μετά από πολλές έρευνες καταλήγει στο παραπάνω ρητό, που θέτει εύστοχα τόσο το θέμα της διαφορετικότητας κάθε μαθητή, όσο και το θέμα της αναγκαιότητας εύρεσης μίας άλλης διδακτικής διαδικασίας, η οποία θα αναγνωρίζει το μαθητή ως ξεχωριστό άτομο. Η διαπίστωση αυτή μας οδηγεί στο ερώτημα:

Μπορεί ένας εκπαιδευτικός, που έχει αναγνωρίσει την μοναδικότητα κάθε μαθητή, να τον βοηθήσει ακολουθώντας το ισχύον Α.Π.;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό κατά την εκτίμησή μου είναι μάλλον όχι.

Είναι εξαιρετικά δύσκολο και ιδιαίτερα κοπιαστικό, ο εκπαιδευτικός έχοντας τον βραχνά της ύλης κ.λπ., χωρίς τις διεξόδους ενός νέου τύπου Α.Π. να μπορέσει να ανταποκριθεί.

Αν όμως το Α.Π. αναγνώριζε το πρόβλημα και περιείχε τρόπους επίλυσής του (π.χ. διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις για το ίδιο θέμα), τότε μάλλον ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να βοηθηθεί και ο μαθητής να μάθαινε και όχι απλά να διδάσκονταν.

Το Α.Π. πρέπει να δίνει διεξόδους στα προβλήματα μάθησης των μαθητών. Μόνο έτσι οι εκπαιδευτικοί θα το αποδεχτούν και θα το χρησιμοποιήσουν ως κινητήριο μοχλό για τη βελτίωσή τους.

Αν υποθέσουμε ότι έχουμε ένα Α.Π. που είναι ιδανικό για τις συνθήκες της τάξης μας. Προκύπτει ένα άλλο ερώτημα:

Μπορεί κάθε καθηγητής εφαρμόζοντας ένα ιδανικό Α.Π. να έχει τη βέλτιστη δυνατή απόδοση της τάξης του;

Δυστυχώς και εδώ η απάντηση είναι μάλλον όχι.

Ένα άλλο σχετικό ρητό μας αναφέρει:

«Μόνο οι εκπ/κοί που χρησιμοποιούν ποικιλία διδακτικών μοντέλων θα επιτύχουν τη μεγιστοποίηση της επιτυχίας όλων των μαθητώνΟι εκπ/κοί πρέπει να αξιοποιούν τις δυνατότητες των μαθητών και να μετριάζουν τις μαθησιακές τους αδυναμίες. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση ποικίλων διδακτικών μεθόδων.» T. J. Lasley, T.J Matczynski

Δεν αρκεί το τέλειο Α.Π., αν ο εκπαιδευτικός δεν έχει τη θέληση ή τη δυνατότητα να το εκμεταλλευτεί κατάλληλα. Η αριστοποίηση της διδασκαλία του, ώστε να οδηγεί σε μάθηση για όλους τους μαθητές, δεν επέρχεται αυτόματα απλά με την εφαρμογή ενός ιδανικού Α.Π.

Χρειάζεται επιπλέον συνεχής προσπάθεια.

Όπως αναφέρει το παραπάνω ρητό, απαιτείται η γνώση της εφαρμογής ποικίλων διδακτικών μεθόδων, ώστε με κατάλληλη επιλογή, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών, να οδηγηθούμε στην μεγιστοποίηση της επιτυχίας όλων των μαθητών.

Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει ο εκπαιδευτικός να βοηθήσει:

- στον προικισμένο μαθητή να προχωρήσει βαθύτερα.
- στον «αδύνατο» μαθητή να «στηριχθεί» και να αρχίσει ανοδική πορεία.
- στον κάθε άλλο μαθητή να βελτιωθεί.

12-03-2011

Σκοταράς Νίκος
Σχ. Σύμβουλος ΠΕ12